

МЕДИЧНА РЕАБІЛІТАЦІЯ ЯК БАГАТОВЕКТОРНИЙ НАПРЯМОК ДО ОДНІЄЇ МЕТИ

Ю. О. Федченко, Є. Є. Шихова

Черкаська медична академія

Вступ. У статті розглянуто питання реабілітації (багатовекторність заходів, методів, підходів) пацієнта після отримання травм опорно-рухового апарату. Супровід пацієнта під час реабілітації передбачає залучення до цього процесу спеціалістів різного профілю: психологів, ерготерапевтів, фізіотерапевтів, фізіотерапевтів. Зроблено спробу деталізації і розмежування понять «фізіотерапія», «фізична терапія», «ерготерапія».

Мета роботи – проаналізувати джерела літератури щодо сутності понять «реабілітація», «фізична реабілітація», «медична реабілітація», «реабілітолог», «ерготерапевт», «фізичний терапевт»; виділити методи, засоби і заходи різних видів реабілітації в досягненні однієї мети – відновленні максимально можливої дієздатності й самостійності людини, яка втратила здоров'я внаслідок хвороб, нещасних випадків та війни, адаптації такої людини в соціумі.

Основна частина. Глибше розуміння сутності понять «реабілітація», «фізична терапія», «фізіотерапія», «ерготерапія» дає змогу, з одного боку, розмежувати методи, прийоми та засоби, а з іншого – дозволяє більш правильно скласти програму реабілітації, поетапність використання необхідних медичних напрямків і заходів. Таким чином, фізична медицина і реабілітація – галузь медицини, яка займається відновленням частково або повністю втрачених функцій, а також покращенням якості життя людей з тяжкими захворюваннями, інвалідністю чи пораненнями, отриманими під час бойових дій. Це є дуже актуальним у світлі війн, що тривають.

Висновки. Аналіз наукових публікацій, присвячених деталізації та уточненню глибини наповнення і змісту понять «реабілітація», «фізична терапія», «фізіотерапія», «гомеокінез», «ерготерапія», свідчить про те, що поняття «реабілітація» є наймасштабнішим. Воно може включати всі інші поняття. Усі ці прийоми і методи, засоби та заходи спрямовані на досягнення однієї спільної кінцевої мети – відновлення життєздатної самостійної функціональності пацієнта. Глибше розуміння сутності понять «реабілітація», «фізична терапія», «фізіотерапія», «ерготерапія» дає змогу, з одного боку, розмежувати методи, прийоми та засоби, а з іншого – дозволяє більш правильно скласти програму реабілітації, поетапність використання необхідних медичних напрямків і заходів.

Ключові слова: реабілітація; медична реабілітація; фізична терапія; ерготерапія; гомеокінез.

REHABILITATION AS A MULTI-VECTOR DIRECTION WITH ONE COMMON TARGET

Y. O. Fedchenko, Y. Y. Shykhova

Cherkasy Medical Academy

Introduction. The article examines the issue of rehabilitation (multiple vectors of measures, methods, approaches) of patients after injuries of the musculoskeletal system. Accompanying the patient during rehabilitation involves the involvement of specialists of various profiles in this process: psychologists, occupational therapists, physiotherapists, physiatrists. An attempt has been made to detail and differentiate the concepts of “physiotherapy”, “physical therapy”, “ergotherapy”.

The aim of the study – to analyse the literature on the essence of the concepts “rehabilitation”, “physical rehabilitation”, “medical rehabilitation”, “rehabilitator”, “ergotherapist”, “physical therapist”; selection of methods, means and measures of various types of rehabilitation in achieving one goal – restoration of the maximum possible capacity and independence of a person who has lost health due to diseases, accidents and war, adaptation of such a person in society.

The main part. A deeper understanding of the essence of the concepts “rehabilitation”, “physical therapy”, “physiotherapy”, “ergotherapy” makes it possible, on the one hand, to distinguish between methods, techniques and tools, and on the other hand, it allows you to more correctly draw up a rehabilitation program, the phasing of the use of necessary medical directions and events. Physical medicine and rehabilitation is a medical field that deals with the restoration of partially or completely lost functions, as well as improving the quality of life of

people with serious diseases, disabilities or after injuries received during combat operations. Which in itself is very relevant in light of the ongoing wars.

Conclusions. An analysis of scientific publications devoted to the detailing and specification of the depth of filling and content of the concepts of “rehabilitation”, “physical therapy”, “physiotherapy”, “homeokinesis”, “ergotherapy” indicates that the concept of «rehabilitation» is the most extensive. It can include all other concepts. All these techniques and methods, means and measures are aimed at achieving one common final goal – restoring the patient’s viable independent functionality.

Key words: rehabilitation; medical rehabilitation; physical therapy; occupational therapy; homeokinesis.

Вступ. Здоров’я людини – це найбільша цінність суспільства, це та складова, яка характеризує рівень його розвитку, бо забезпечує економічне, соціальне і духовне процвітання суспільства. Тема здоров’я людини завжди була, є і буде однією з найбільш актуальних у цивілізованому світі. Але не завжди і не всі «цивілізовані» країни дотримуються задекларованих ними ж постулатів щодо життя і здоров’я своїх людей. За умов наростання агресії і постійного змагання за світове панування кількість війн у світі збільшується, що неминуче призводить до загибелі великої кількості людей та інвалідизації. Тож натеper валеологія (наука про здоровий спосіб життя і його збереження) поступається місцем реабілітації (відновлення втраченого здоров’я). Термін «реабілітація» походить від латинських слів «re-» – відновлення і «habilis» – здатність, тобто «Rehabilis» – відновлення здатності (власливостей), валідності індивідуума [1].

Актуальним питанням медицини залишається попередження вичерпання і відновлення адаптаційних можливостей організму людини, реабілітація порушень гомеостазу [2].

Реабілітація – це комплекс заходів, спрямованих на відновлення здоров’я, функціонального стану і працездатності організму, порушених хворобами, травмами, фізичними, хімічними та соціальними чинниками. Всесвітня організація охорони здоров’я (ВООЗ) дає дуже близьке до цього визначення реабілітації: «Реабілітація є сукупністю заходів, покликаних забезпечити особам з порушеними функціями внаслідок хвороб, травм і вроджених дефектів пристосування до нових умов життя в суспільстві, в якому вони живуть» [3]. Відповідно до визначення ВООЗ, реабілітація є процесом, спрямованим на надання всебічної допомоги хворим і людям з інвалідністю для досягнення ними максимально можливої при даному захворюванні фізичної, психічної, професійної, соціальної та економічної повноцінності. Іншими словами, мета реабілітації – досягнення у відповідні терміни і з мінімальними витратами для

здоров’я відновлення порушених функцій людини (параметрів багаторівневого гомеостазу), пристосування (адаптації) її до навколишнього середовища та участі в соціальному житті з колишніми або зміненими через хворобу соціальними функціями [4].

Фізична медицина і реабілітація – це галузь медицини, яка займається відновленням частково або повністю втрачених функцій, а також покращенням якості життя людей з тяжкими захворюваннями, інвалідністю чи пораненнями, отриманими під час бойових дій. Це є дуже актуальним у світлі війн, що тривають.

Мета роботи – проаналізувати джерела літератури щодо сутності понять «реабілітація», «фізична реабілітація», «медична реабілітація», «реабілітолог», «ерготерапевт», «фізичний терапевт»; виділити методи, засоби і заходи різних видів реабілітації в досягненні однієї мети – відновленні максимально можливої дієздатності й самостійності людини, яка втратила здоров’я внаслідок хвороб, нещасних випадків та війни, адаптації такої людини в соціумі.

Основна частина. Медична реабілітація є галуззю медицини про оптимізацію порушених параметрів гомеостазу. І неважливо, через що настала декомпенсація: або через вплив на компенсаторно-пристосувальні процеси, або звичайне каліцтво та інвалідизація внаслідок поранень під час бойових дій у війнах людства. Відновлювати здоров’я пацієнта необхідно шляхом комплексного використання різних засобів, спрямованих на максимальне відновлення порушених фізіологічних функцій організму (багаторівневого гомеостазу), а в разі неможливості досягнення цього – розвитку компенсаторних і замісних функцій організму. Стратегія медичної реабілітації полягає в досягненні довголіття людини, для чого розробляють спеціальні програми.

Фізична медицина і реабілітація – це медичний напрямок, який займається відновленням частково або повністю втрачених функцій, а також покращенням якості життя людей з тяжкими захворюваннями,

інвалідністю чи пораненнями, отриманими під час бойових дій. Фахівець з реабілітації, або реабілітолог, – лікар, який допомагає пацієнтам відновити втрачені через захворювання або будь-які ушкодження функції організму та повернутися до звичного життя. Часто він працює у співпраці з фізіотерапевтами, ортопедом, масажистом і психологом. Реабілітолог, чи фізіотерапевт, – так називають у міжнародному співтоваристві фахівця, який відновлює втрачені функції, – не займається лікуванням. Тому система оцінки стану функцій у фізичних терапевтів (реабілітологів) не така, як у лікарів. Реабілітолог (ерготерапевт) – це фахівець із відновлювальної терапії. Він проводить реабілітацію пацієнтам, які частково або повністю втратили можливість виконувати деякі функції на тлі перенесеної травми, хвороби або хірургічного втручання. Фізіотерапія є лише одним з компонентів реабілітації. Спеціаліст у галузі фізіотерапії – фізіатр. Ерготерапевт – це навчений медичний працівник, який допомагає хворому поліпшити його здатність виконувати повсякденні завдання. Він вчить пацієнта заново стояти, сидіти, рухатися або використовувати різні допоміжні інструменти, які можуть знадобитися в процесі одужання і життя. Тож, як бачимо, поняття «реабілітолог» значно ширше, ніж поняття «фізіатр», «ерготерапевт», бо в компетенції цього фахівця входить багатовекторність методів, засобів і функцій задля відновлення життєздатної самостійної функціональності пацієнта.

Фізична реабілітація, що включає фізіотерапію як частину лікування пацієнта, може бути необхідною, якщо є потреба у проведенні фізіотерапевтичних процедур, при відновленні після отримання травм, перенесення операцій або при захворюваннях, які призвели до інвалідизації.

До основних методів фізіотерапії належать:

- електротерапія (методика основана на впливі електроструму);
- магнітотерапія;
- ударно-хвильова терапія;
- лазеротерапія;
- ультразвукова терапія;
- інфрачервоне випромінювання;
- кріотерапія;
- теплотерапія.

Застосування електротерапії (за допомогою впливу електричних імпульсів) дозволяє зменшити відчуття болю в м'язах, покращити тонус та швидкість абсорбції. Магнітотерапія передбачає лікування за допомо-

гою штучного магнітного поля, його впливу на тіло людини. Ударно-хвильова терапія – це метод лікування захворювань, оснований на впливі на тканини та органи фізичних властивостей акустичної (звукової) хвилі. Екстракорпоральну ударно-хвильову терапію також використовують для реабілітації та в спортивній медицині [2]. Лазеротерапія є одним із методів фізіотерапії, які застосовують у лікуванні, реабілітації та профілактиці багатьох захворювань. В її основі лежить вплив на тканину лазерного випромінювання з певною довжиною світлової хвилі. Це викликає біологічні та клінічні ефекти – послаблюються симптоми захворювання. Лазеротерапія має два ефекти впливу – спричиняє фотобіологічну реакцію та місцеве нагрівання тканин [3]. Ультразвукова терапія – це вплив з лікувально-профілактичною метою на організм людини механічних коливань ультрависокої частоти. Їх проникнення поширюється на глибину до 6 см, викликаючи зміни, що зумовлюють цілющий ефект [4]. Інфрачервоне випромінювання – це електромагнітне випромінювання, що охоплює спектральну ділянку між червоною межею видимого світла з довжиною хвилі $\lambda=700$ нм (частота близько 430 ТГц) та мікрохвильовим випромінюванням з довжиною хвилі $\lambda\sim 1$ мм (частота близько 300 ГГц) [5]. Кріотерапія передбачає використання холоду з лікувально-профілактичною метою для відведення тепла від тканин, органів або від тіла людини. У фізіотерапії застосовують процедури місцевого та загального впливу. Механізми лікувальної дії ще недостатньо добре вивчено. Розрізняють помірно низькі (близько 0 °C), низькі (до -15...-20 °C) та наднизькі (до -110...-160 °C) температури лікувальних впливів. У вітчизняній практиці для загального впливу наднизькими температурами використовують установки загальної аерокріотерапії, в яких загальне охолодження до -160...-170 °C здійснюється за допомогою азото-повітряної суміші. За даними багатьох дослідників, найефективнішою є температура -130 °C. Тривалість процедури – 1-2,3 хв [6]. Теплотерапія є методом фізіотерапії, що полягає у лікуванні теплом. Теплоносіями є гязі (торф'яні, сапропелеві, сопочні), парафін, озокерит, глина, пісок. Інколи проводять пелоїдотерапію [7].

Як бачимо, фізіотерапія використовує вплив фізіологічних механізмів дії фізичних агентів на організм людини, застосовує фізичні фактори з лікувально-профілактичною метою. Фізіотерапію поділяють на загальну і прикладну. Широке застосування фізіотерапевтичних фізичних факторів зумовлене відсутніс-

тю токсичності. Їх використання зазвичай не викликає больових відчуттів. Фізичні агенти проявляють заспокійливу, знеболювальну, протизапальну, антиспазматичну, десенсибілізуювальну і сенсibiliзуювальну дію. Вони також сприяють підвищенню природного і специфічного імунітету, утворенню в організмі деяких біологічно активних речовин (вітамін D₃, гістамін, ацетилхолін та ін.), деякі з них можуть чинити бактеріостатичну дію, а подекуди і бактерицидну.

Велике значення фізичні фактори мають у відновлювальній терапії, їх використовують як при хронічних, так і при гострих станах захворювань. Саме тому фізіотерапія є одним із ключових методів реабілітації хворих.

Як уже наголошувалося, фізична реабілітація включає в себе комплекс заходів, які направлені на відновлення повноцінної функціональності організму, але бувають ситуації, при яких не є можливим повноцінно відновити ту чи іншу функцію (наприклад, при втраті кінцівок), тоді метою реабілітації є застосування комплексу заходів, спрямованих на максимальне відновлення функціонального стану пацієнта й опанування ним навичок самостійності за існуючих умов.

Реабілітолог, або ж фізичний терапевт, застосовує різні лікувальні методи: лікувальну фізичну культуру, масаж і мануальні техніки. Проте основним з них є лікувальна фізична культура, бо саме фізична культура завжди має позитивний вплив на організм людини і найкраще сприяє відновленню організму.

REFERENCES

1. Seligey, P.O., Luchyk, V.V. (2014). *Etymological dictionary of borrowed suffixes and suffixes in the Ukrainian language*. Akademperiodyka, 324 p.
2. Nikipelova, O.M., Dziyba I.M., Zhukovskyi, A.I., Zhelezniak, M.H. (2018). *Medychna rehabilitatsiya, kurortolohiya, fizioterapiya. V Entsyklopediyi suchasnoyi Ukrayiny [Medical Rehabilitation, Balneology, Physiotherapy. In Encyclopedia of Modern Ukraine]*. National Academy of Sciences of Ukraine, Shevchenko Scientific Society. Kyiv: Institute of Encyclopedic Research of the NAS of Ukraine. Retrieved from: <https://esu.com.ua/article-66074> [in Ukrainian].
3. Zakon Ukrayiny. Pro rehabilitatsiyu u sferi okhorony zdorov'ya [Law of Ukraine. On rehabilitation in the field of health care]. No.1053-IX, dated December 3, 2020, Article 20.

Саме реабілітолог зможе підібрати індивідуальний і збалансований комплекс фізичних навантажень. Такі комплекси мають високу терапевтичну ефективність, сприяють якнайшвидшому відновленню втрачених функцій, зменшенню больового синдрому та відчуття дискомфорту.

Найчастіше до фахівця-реабілітолога звертаються люди з такими проблемами, як травми і хронічні захворювання опорно-рухового апарату, постінсультні та постінфарктні стани, але, на превеликий жаль, на даний момент у нашій країні основною категорією людей, які потребують допомоги фізичних терапевтів, є військовослужбовці, які отримали поранення під час бойових дій.

Висновки. Отримані результати свідчать про велику роль фахівців-реабілітологів у відновленні функціональності стану пацієнта, особливо його гомеостазу. Реабілітологами загалом є всі фахівці, залучені до процесу відновлення пацієнта (ерготерапевти, фізіатри, фізіотерапевти, психологи, медичні працівники), адже сутність терміна «реабілітолог» передбачає різні аспекти відновлення, і він багатовекторний.

Проаналізувавши наукові джерела, робимо висновки, що найширшим є поняття «реабілітація», бо воно містить цілий комплекс багатовекторних складових: медичних, фізіотерапевтичних, фізичних, психологічних і соціальних. Усі ці методики і методи, засоби та заходи спрямовані на досягнення однієї спільної кінцевої мети – відновлення життєздатної самостійної функціональності пацієнта.

4. Vseosvita (2018). *Osnovy fizychnoyi rehabilitatsiyi. Navchalni materialy [Basics of physical rehabilitation. Teaching Material]*. Retrieved from: <https://vseosvita.ua/library/embed/01000z05-b0a9.docx.html> [in Ukrainian].
5. OnClinik (2022). *Shcho take udarno-khvylova terapiya i yak vona pratsyuje [What is Shock Wave Therapy and how it works]*. Retrieved from: <https://onclinic.ua/blog/chto-takoe-udarno-volnovaya-terapiya> [in Ukrainian].
6. OnClinik (2019). *Lazerna terapiya: dlya choho potribna i yak pratsyuje [Laser therapy: why it is needed and how it works]*. Retrieved from: <https://onclinic.ua/blog/lasernaya-terapiya> [in Ukrainian].
7. Vertebra (2019). *Ul'trazvukova terapiya BTL [Ultrasound Therapy BTL]*. Retrieved from: <https://vertebra.ua/ru/metodyi-lecheniya/ultrazvukovaya-terapiya-btl.html> [in Ukrainian].

Отримано 29.10.2024